

Irak'ta IŞİD'in Ayağa
Kalkma Çabaları:

DEĞİŞEN USUL VE DEĞİŞMEYEN IRAK

Her ne kadar "IŞİD ile mücadele" halen özellikle Suriye'deki ABD varlığı ve YPG'nin ABD tarafından desteklenmesinin bahanesi olsa da IŞİD'in son 3 senede yaşadığı büyük yenilgiler sonrası örgütün sahadaki askeri varlığı ciddi şekilde güç kaybetmiştir.

Ömer Behram Özdemir

Sakarya Üniversitesi
Araştırma Görevlisi

Halep kırsalı, Rakka, Musul, Anbar, Humus kırsalı, Şam kırsalı, Selahaddin, Diyala ve Kerkük kırsalında 2014-2015 arası dönemde, en üst seviyede faal olan ve geniş bir coğrafyaya -kısa bir süre de olsa- hükmeden IŞİD, bugün Suriye'de Deyrezzor kırsalında ufak bir alana sıkışmışken,

Irak'ta ise, hiçbir şehir veya kasaba üzerinde doğrudan hâkimiyeti kalmamıştır. Her ne kadar "İŞİD ile mücadele" halen özellikle Suriye'deki ABD varlığı ve YPG'nin ABD tarafından desteklenmesinin bahanesi olsa da İŞİD'in son 3 senede yaşadığı büyük yenilgiler sonrası örgütün sahadaki askeri varlığı ciddi şekilde güç kaybetmiştir. Suriye iç savaşını bir fırsat olarak değerlendiren ve hem Suriye'ye hem de bölge dışına genişleme imkânı bulan örgüt, bu savaş esnasında sadece yüksek sayılarda militan kaybı yaşamamış, aynı zamanda yönetim kadrosundan Ebu Ali el-Anbari, Hacı Bekir ve Ebu Muhammed el-Adnani gibi güçlü figürleri de kaybetmiştir. Kısaca özetlenirse ABD öncülüğündeki koalisyon operasyonları sonucunda İŞİD maddi kaynaklarında (hâkim olunan şehirlerden alınan vergi ve kaçakçılık gelirleri) ve insan kaynaklarında (on binlerce militanın haricinde çok sayıda üst düzey yönetici figür) büyük yıkım yaşamıştır. Bu yıkım, İŞİD'in "bi-

tişi", "yok oluşu" gibi gerçeklikten uzak yorumlara sebep olmuştur. Ciddi bir yenilgiye uğrasa da örgüt, son tahlilde "yok olmaktan" uzakta bir görüntü çizmektedir. Irak'ta bombalı saldırılar, suikastler ve baskınlar gibi eylemlerle tekrar güç toplayan örgüt, eski günlerindeki gibi doğrudan alan hakimiyeti yerine eylemler yoluyla kaos yaratan bir yapıya bürünmüştür.

“

Irak'ta bombalı saldırılar, suikastler ve baskınlar gibi eylemlerle tekrar gücünü toplayan örgüt, eski günlerindeki gibi doğrudan alan hakimiyeti yerine eylemler yoluyla kaos yaratan bir yapıya bürünmüştür.

”

Devletten Örgüte Dönüş

İŞİD'i bölgedeki diğer devlet-dışı aktörlerden ayıran en büyük farklardan biri, örgütün "devlet olma" iddiasıydı. Hâkim oldukları alanları

tek başlarına yönetmeleriyle ve "öteki" olarak hedefe bölgesel ve küresel devletleri koymasıyla da terör örgütleri arasında farklı bir yere sahip olan örgüt, üst üste gelen yenilgiler sonrasında güç toplamak adına tekrar eski usule yani klasik terör örgütü yapılanmasına döndü. Öncelikli hedef yeni topraklar ele geçirip buraları İŞİD sancağı altında yönetmek değil, örgütün tekrar alan bulabileceği bir kaos ortamı oluşturmak olmuştur. Hassan Hassan'ın "Halifelikten İsyançılığa" şeklinde betimlediği bu dönüşüm, İŞİD'in pek de yabancı olmadığı bir usul olduğu için örgüt yavaş şekilde de olsa Irak'ta tekrar kendini hissettirmeye başlamıştır. İŞİD üzerine uzmanlığıyla bilinen Aaron Zelin, örgütün 2011-2014 yılları arasındaki büyük yükselişinin temelinde 5 faktörün etkin olduğunu dile getirir: ABD'nin Irak'tan çekilişi ve Irak güvenlik güçlerinin zayıflığı, İŞİD'in kriminal yapılara sızması, Sünnilerin sıkıntıları, hapishane baskınları ve Suriye'deki cihad ortamı... Bugün

bakıldığında ise, bu 5 faktörden bir kısmının halen IŞİD hanesinde “artılar” olarak yer aldığını söyleyebiliriz.

İlk olarak her ne kadar 2014'teki kadar dağınık ve düzenden uzak olmasa da Irak güvenlik güçleri ve istihbarat unsurlarının hâlâ IŞİD'e karşı dönem dönem yetersiz kaldığını görmekteyiz. 2018 yılı içerisinde IŞİD'in Irak içerisinde gerçekleştirdiği terör saldırılarına bakıldığında önceki senelere göre özellikle şehir merkezlerinde ciddi bir düşüş görülmekle birlikte kırsalda örgütün halen çok etkin saldırılar yapabildiği görülmektedir. Saldırıların gerçekleştiği bölgeler ve taktikler IŞİD'in yeni rotasını işaret ederken, Irak güvenlik güçlerinin IŞİD'e karşı halen zafiyet gösterdiğinin de tasdiki niteliğindedir. Irak uzmanlarından Michael Knights'a göre, IŞİD, 2018 yılında ayda ortalama 127,1 saldırı gerçekleştirirken, 2017'de bu sayı ayda 490,6'ydı. 2017'ye kıyasla ciddi bir düşüş görülmekle birlikte saldırı girişimlerinin halen üç haneli sayılarda olması dikkate değerdir. Knights, Anbar ve Selahaddin gibi IŞİD'in bir dönem oldukça güçlü olduğu bölgelerde saldırıların sayılarının ciddi bir şekilde düştüğünü; buna karşın “etkin saldırıların” arttığını dile getirmiştir. Buna göre Anbar'daki saldırıların içerisinde “etkin saldırıların” oranı son 1 senede %30'dan %49'a çıkarken, Selahaddin'de bu yükseliş %42'den %60'a şeklinde gerçekleşmiştir. Diyala'da etkin saldırıların oranı yarı yarıya durumdayken, Musul ve çevresinde ise şehir merkezlerindeki eylemlerin ciddi şekilde düşmüş olmasına rağmen gerçekleştirilen saldırıların %62'si

etkin saldırı olmuştur. Kerkük, Irak'ta IŞİD'in en fazla terör saldırısını gerçekleştirdiği bölge olurken, %50'si etkin olan saldırıların seviyesi bilhassa 2018'in ilk yarısında neredeyse 2013 yılı seviyelerine çıkmıştır. Örgütün bu dönemde Irak genelinde gerçekleştirdiği eylemlerin yarısından fazlası etkin saldırı sınıfında olmuştur. Bu dönemde Irak ordusu ve Haşdi Şabi unsurlarının kontrol noktalarına gerçekleştirilen onlarca baskın ve sahte kontrol noktaları kurularak Irak güvenlik güçlerinin pusuya düşürülmeleri gibi hadiseler, askeri birlikler ve istihbari unsurların IŞİD ile mücadelede yaşadıkları sıkıntıların resmidir. IŞİD'in 2018'de en zayıf eylemselliği Bağdat çevresinde göstermesi ise, Irak güvenlik ve istihbarat birimlerinin en azından başkent ve çevresinde eskiye nazaran daha etkin olduklarını göstermektedir.

“

Knights, Anbar ve Selahaddin gibi IŞİD'in bir dönem oldukça güçlü olduğu bölgelerde saldırıların sayılarının ciddi bir şekilde düştüğünü; buna karşın “etkin saldırıların” arttığını dile getirmiştir.

”

İkinci olarak Irak'ta IŞİD'i besleyen mağdur edilmiş, dışlanmış Sünni sosyolojisinin halen pek değişmediğini söyleyebiliriz. Zira IŞİD'in sahadaki yenilgileri sonrası askeri zaferin sosyal anlamda da zafere dönüşmesi için Irak hükümeti Sünnilerin dışlanmışlığını engelleyecek ciddi bir reforma girişmedi. Kürtlerin kendilerini nispeten temsil edebildiği, Şiilerin güvenlik güçleri başta olmak üzere sahip olduğu

iktidara karşın Sünni siyasetçilerin işlevsizliği, Sünni kitle için siyasetin çekici bir rota olmasının önüne geçmektedir. Kürtler ve Şiiler içerisindeki çeşitli liderlerin aksine Sünnilerin birleştirici ve güçlü bir siyasi figüre sahip olmaması, olası bir yeni çatışma döneminde IŞİD'in yine bir güç merkezi haline gelmesi için uygun zemin hazırlamaktadır.

Siyasetteki alternatifsizlik ve çözümsüzlük Sünni kitle için bir umutsuzluğa yol açarken, IŞİD'e karşı gerçekleştirilen operasyonlar esnasında ve sonrasında Irak güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen kimi eylemler ise, IŞİD'in militan devşirmedeki yakıtı olan “mezhepsel nefretin” ara verilmekten körüklenmesine neden olmuştur. IŞİD'in Irak güvenlik güçlerine ve Şiilere yaptıklarına benzer olarak hem IŞİD esirlerinin hem de IŞİD militanı olmayan Sünnilerin infazlarına dair haberler ve videolar örgüte karşı Irak'taki güvenlik operasyonlarının sonuna doğru duyulmaya başlanmıştır. Musul ve Felluce başta olmak üzere Irak ve Koalisyon güçleri saldırıları sonucunda yerle bir edildikten sonra IŞİD'den alınan Sünni nüfusun çoğunlukta olduğu şehirlerde yeniden inşaya dair ciddi çalışmalar gözükmezken, IŞİD militanlarından geriye kalan aile üyeleri ya da IŞİD militanlarıyla akrabalık bağları olduğu düşünülen pek çok Sünni kadın ve çocuk, ülke içindeki mülteci kamplarında ayrımcılık hatta tecavüzlerle karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bu gelişmeler Irak hükümetinin IŞİD sorununu tamamen bir güvenlik sorunu olarak gördüğü ve örgütü besleyen Sünni mağduriyetinin

göz ardı edilmeye devam ettiği fikrini uyandırmaktadır.

Üçüncü olarak ise, Suriye'deki gün-cel kaotik ortamı IŞİD adına bir artı olarak yorumlayabiliriz. Suriye iç savaşında son safhanın yaşandığı yorumu oldukça muteber olsa da savaşın nihayete erdiği senaryoda dahi 2011 öncesinin muktedir, otoriter ve toprakları üzerinde her hareketten haberdar olan istihbarat devleti Suriye artık yoktur! Onun yerine ordusu yorgun ve parçalı, istihbaratı büyük kayıplar vermiş, ülkesinin önemli bir kısmına yıllardır hükmedemeyen, artık otoritesini Rusya ve İran ile paylaşan bir Suriye olacaktır. İnsan kaynağında ve kurumlarında yaşadığı büyük erozyon sonrası ülkenin büyük kısmını tekrar ele geçirse de Esed rejiminin eski gücüne ulaşması ve dolayısıyla IŞİD'e karşı kuş uçurmayan bir aktör olması en azından kısa vadede mümkün görünmemektedir. Hatta önceki milliyetçi söylemiyle kısmi meş-

ruiyet taşıyan Esed'in İran'ın kontrolüne girdiği algısı da IŞİD'in kullanabileceği bir durum ortaya çıkaracaktır.

Suriye'nin doğusunda; kontrolü oldukça zor olan çöl bölgeleri olması, bu bölgelerin Irak'ın Sünni çöl bölgeleriyle komşu olması ve Doğu Suriye'den IŞİD'e katılımların tarihsel olarak hep yüksek olduğu gibi etkenleri de hesaba katarsak, rejim kaynaklı bir otorite boşluğu IŞİD'in aradığı fırsat olabilir. Öte yandan, Deyrezzor'un kuzeyinden başlayarak Kuzey Suriye'de etkin olan YPG'nin Sünni Arap bölgelerdeki otoritesi de bir Arap-Kürt çatışmasına zemin hazırlayabilir. Böylesi bir durumda Irak'taki Sünni-Şii husumetinden faydalanan IŞİD'in Sünni Arapların hamiliğine soyunmak istemesi olasıdır.

Sonuç olarak; IŞİD'in artık kendilerini tanımladıkları gibi "devlet" rolü oynayabildikleri geniş toprakları ve maddi kaynakları yoktur.

Bununla birlikte IŞİD tekrar "örgüt" rolüne bürünme yolunu seçerek, Irak'ı istikrarsızlaştırmak adına etkin terör eylemlerini sıklaştırmaktadır. Örgütün öldürülen sözcüsü ve bir zamanların propaganda yüzü Ebu Muhammed el-Adnani, 2016 Mayıs'ta henüz Musul ve Rakka şehirleri IŞİD'in kontrolünderken yayınlanan bir ses kaydında ABD'yi hedef alarak taraftar toplamaya çalışmıştır. İran'ın Suriye ve Irak'ta artan etkisini de mezhepçi tanımlayarak Sünniler arasında tafaftar toplamaya çalışacaktır. Irak hükümeti, gerçekçi sosyal ve siyasal reformlar ile Sünnileri tekrar kazanma yolunu seçerse IŞİD'in insan kaynağının önüne ciddi bir set çekilebilir. Aksi halde tekrar "örgüt" olmayı tercih eden IŞİD için "savaşa azmine" sahip mağdur kitleler bulmak zor olmayacaktır.